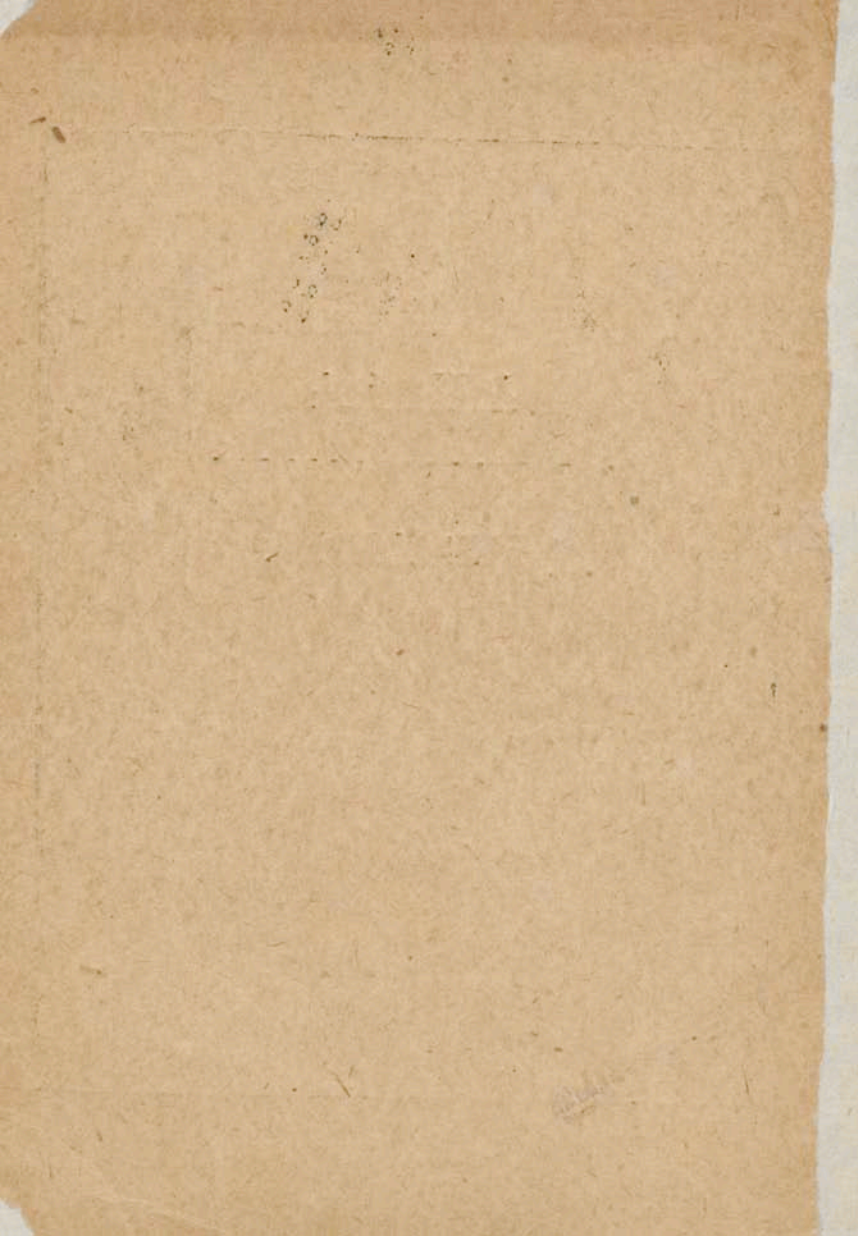

Ба 175238

Ба 175 238

А. Шлюбскі.

КРАШАНІНА
(НАБІВАНКА).

Ба 175238 ср.

Не выдається
до дому

К. О.

А. Шлюбскі.

Бел. р. 7361
1994 г.

КРАШАНІНА (НАБІВАНКА).

Пад рэдакцыяй М. КАСЬПЯРОВІЧА.

360679

№ 6.55047

19 11 / 35 р.

ВІЦЕБСК.

—
1926.

Нацыянальная
бібліятэка
БССР
Мінск

Гэта выданьне Віцебскага
Акруговага Таварыства
Краязнаўства надрукова-
на ў Віцебскай друкарні
«Комінтэрн» у ліку
1000 экз. Заказ № 383.
Віцакрлітбел № 13670.

10.12.2009

Популярызацыя беларускага мастацтва і яго вывучэнне, якое пачало Віцебскае Акруговае Таварыства Краязнаўства, апрача некаторых выключэнняў, спаткала прыхільныя адносіны як шырокіх колаў грамадзянства так і нашае, а таксама замежнае крытыкі. Гэта дае мажлівасць апавясыціць даны артыкул па пытанню, што разглядалася ў межах Віцебшчыны ў адным з нашых папярэдніх выданняў.

Сапрауды, беларускае дэкарацыйнае мастацтва, да якога належыць і крашаніна, зусім справядліва павінна спыняць нашу увагу, як найбольш самабытнае і тутака кожны самы невялічкі уклад мае надзвычайную каштоўнасць, бо пытанне яшчэ не распрацавана і яшчэ не сабрана нават такая колькасць матар'ялу па народнаму і гістарычнаму дэкарацыйнаму орнамэнту, што дазваляла-б рабіць параўнанні і фармальны аналіз, як і адзначалася ў нашых ранейшых выданнях.

Ня гледзячы на тое, што аўтар данае працы і ня можа рабіць гэтага аналізу, мы зьмяшчам тутака як набойкі, так і узоры палатна, належачыя да 19 стагоддзя. Яны дапоўняць апавешчаны раней матар'ял і будуць знаёміць з характарам орнамэнту данае гады. На жаль мы не змаглі змясціць узору набіванкі, друкаваных каляровымі маслянымі фарбамі.

Аўтар працы хацеў захаваць за разглядаемай гадынай мастацтва назву «набойкі» ужываную раней і цяпер на Беларусі.

Але мы лічым, што і тутака трэба скарыстаць батацьце нашае мовы. Адносна данага пытання нават цяперака, побач з назвай «набойка» у розных значэньнях, сустракаецца наступная тэрмінолеія:

Крашаніна — афарбаванае палатно з белымі узорами па каляроваму полю;

Набіванка, або *друкаванка* — афарбаванае ці белае палатно з каляровымі узорами маслянай фарбай па беламу-ж ці каляроваму полю;

Набойка — дошка з рэльефным (драўляным ці мэталевым) узорам для набівання малюнка;

Сінельнік (красільшчык), ці *набіушчык* — майстар крашанінае (набіунае) справы;

Набіука — рошчына для набівання узораў і інш. Гэту тэрмінолеію мы й прынялі у сваіх выданнях.

У нямецкай літаратуры і у нашых старадаўніх актах спатыкаецца назва «крашаніна» якая атрымала пакуль што перавагу у нашай мове. Але набіванка і крашаніна — два віды аднае справы і зусім раўнапраўны да ужывання, тады як «набойка» назва прылады, якая у Расіі цяперака завецца «манераю», а палатно — «набойкаю». Праўда, можна часамі і у нас напаткаць «набойку» як назву друкаванага палатна.

Жыццё і час пакажуць, якая назва больш уласціва сучаснай літаратурнай мове і якая канчаткова замацуецца.

А даная праца няхай наідае шырокім колам насялення аб патрэбе збірання большага ліку узораў, назваў з адзначэннем месца іх ужывання і інш.

М. Касьяловіч.

раца ў галіне беларускай этнографіі ў бліжэйшы час павінна быць накіравана па двух шляхох: папершае — па сьстэматычна-агульнаму дасьледаваньню зьяваў і праблемаў гісторыі беларускае этнографіі і, падругое—па апрацоўцы мала дасьледаваных ці зусім не дасьледаваных бакоў беларускай матар'яльнай і духоўнай культуры.

Гэты невялічкі нарыс мае сваім заданьнем прыпадняць заслону над аднэю з такіх зусім не дасьледаваных у беларускай этнографічнай навуцы зьяваў беларускага народнага мастацтва — «друкаваньнем тканіны», узьнікненьне якога губіць свой пачатак ня толькі ў сьвой мінуйшчыне нашага беларускага народу, але й у даўно мінулай усясьветнай культуры.

Тут трэба агаварыцца, што дасьледаваць узьнікненьне і разьвіцьцё афарбоўкі й друкаваньня тканіны вельмі цяжка, дзякуючы няцэльнасьці і выпадковасьці дайшоўшых да нас вестак у адносінах ня толькі да якіх небудзь старадаўніх народаў Азіі, дахрысьціянскае эры, але, нават, і да параўнауча нядаўняй гісторыі нашага беларускага народу, налічваючай крыху

болей 1000 гадоў. Гэта не дае магчымасці прадставіць поўны й паступовы малюнак распаўсюджання справы друкавання тканіны, дзеля чаго трапляюцца пропускі, папоўніць якія няма ніякай магчымасці.

Вучоныя лічаць, што першабытнае татуіраваньне цела, паступова відазьмяняючыся і паляпшаючыся, было крыніцаю ўзнікнення тэхнікі друкавання тканіны, ці, як кажуць, маскоўскія дасьледчыкі, «набівнога производства».

Набойка.

жаны у Фінікіі яшчэ за 12 сталеццяў да нашай эры, адкуль апошняя перайшла ў Палестыну.

«Бацька гісторыі» Гэрадот памінае аб жыхарох Каспійскага ўзьбярэжжа, якія друкавалі на сваёй тканіне малюнкi розных жывёлаў. Але асабліва высокая гэта мастацтва стаяла ў Эгіпце. Простая й суровая культура старадаўняй Грэцыі ў сваім гістарычным

Навука ня мае магчымасці дакладна вызначыць час узнікнення гэтага мастацтва, але высокае разьвіццё афарбоўкі тканіны ў Азіі прымушае вучоных лічыць гэты край бацькаўшчынай справы друкавання тканіны («набіўкі»).

Афарбоўка й друкаваньне на тканіне розных малюнкаў былі распаўсюджаны

разьвіцьці ня мела вялікага ўплыву на прогрэс друкаваньня тканіны, але за тое тканінны друк дасягнуў значнага разьвіцьця ў Рымскай Імпэрыі, калі ў склад яе ўвайшлі малаазійскія правінцыі, якія славіліся афарбавачна-друкавальным мастацтвам.

У той час, калі ад ранейшых эпох да нас дайшл толькі больш-менш праўдападобныя пісоўныя даныя аб разглядаемым мастацтве—ад раманскага кругаходу захаваліся аўтэнтывыя друкаваньня малюнкамі тканіны, адна з якіх, належачая XIII сталеньцю, захоўвалася у музэі былога Маскоўскага Строганаўскага вучылішча.

На гэтай тканіне па цёмна-сіняму полю (як рабілася на Беларусі і ў самыя апошнія часы) срэбрам выдрукаваны малюнкi. Самая ж тканіна, па якой яны выдрукаваны, вельмі падобна да нашага вясковага палатна.

Асяродкам афарбавачна-друкавальнага мастацтва у сярэднія сталеньці была Францыя, якая муніцыпалізавала друкавальную справу. Але пасля выданьня у 1685 г. Нанцкага Эдыкту, друкаваньне тканіны пачало разносіцца і па іншых

краях заходняй Эўропы рамясьнікамі-гугенотамі, якія ратавалі свае жыцьцё, уцякаючы з Францыі.

Набойка.

Вынаходак жа у 1735 г. машыны для друкавання малюнкаў па тканіне (што парадзіла фабрыкацыю сітцаў) перш падарваў, а потым і зусім знішчыў ручное друкаванне ва ўсходняй Эўропе.

Вось—у агульных рысах, шлях развіцця ручнога друкавання тканіны у культурах старадаўніх народаў і ў заходняй Эўропе які дае Собалеў у сваёй кнізе «Набойка в Росіі» Масква 1912 г.; што-ж тычыцца славянаў усходняй Эўропы, дык у іх літаратурах на гэту цікавую з’яву народнага мастацтва, бадай, зусім ня з’вернута ўвагі. Так аб ручным друкаванні тканіны («набойках») у навуковай літаратуры маскоўцаў можна знайсці пару спецыяльных кніжак і вельмі кароткія, амаль што нічога ня кажучыя, спраўкі ў энцыклёпэдычных слоўніках.

Па пытанню-ж аб пахаджэнні й развіцці друкавання тканіны на Беларусі, толькі ў мінулым годзе выдадзена Віцебскім Акруговым Таварыствам Краязнаўства праца Ів. Фурмана: «Крашаніна».

Навуковая літаратура Расіі узнікненне набівак ва ўсходніх славянаў, ня ставіць у залежнасць ад развіцця гэтай справы ў заходняй Эўропе. Яна кажа, што дзякуючы большай блізкасці зямель усходніх славянаў у гандлёвых зносінах да ўсходу (у пачатку гістарычнай эры усходніх славянаў, перад іх падзелам на паасобныя нацыянальнасці) друкаванне тканіны сюды было перанесена беспасрэдна з Усходу, а ўласна з Бухары.

Першыя даныя аб друкаванні тканіны у ўсходніх славянаў, што гавораць аб гэтым мастацтве, як аб

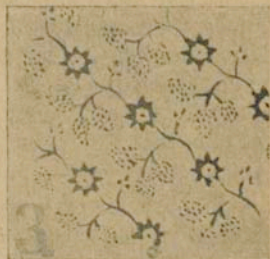
канчаткова афармаваўшымся і разьвіўшымся, нале-
жаць да 12 стагодзьдзя да Хутынску які знаходзіцца
у цяперашняй Наўгародзкай
губэрні, а ўзоры друкаваных
тканін, знойдзеных у Ху-
тынску у аўтэнтыхах, захоў-
ваюцца у Маскоўскіх Музэях.

У Расіі друкаваньне тка-
ніны ў старыя гады, як на-
прыклад у XVIII стагодзьці
разьвілося вельмі шырока,
расквітнеўшы каля двара мас-
коўскіх цароў. А ў першай
палове XIX ст. яно дайшло
да такой ступені разьвіцьця,

што ад заняткаў друкаваньнем кармілася жыхарства
некалькіх павеатаў Цэнтральнай Маскоўшчыны.

Прогрэсыны рух друкавальнага мастацтва на
Маскоўшчыне ішоў аж да 40-х гадоў мінулага ста-
лецьця, пакуль не зьявілася адна з машын, вынай-
дзеных у заходняй Эўропе, канчаткова падарваўшая
ручное друкаваньне тканіны.

Пытаньнем аб часе пачатку друкаваньня тканіны
на Беларусі, да самага апошняга часу, ніхто не ці-
кавіўся. Але, заўважыўшы, што старадаўнія гандлёвыя
шляхі беларускіх продкаў (а не маскоўцаў) з Усхо-
дам, праходзілі праз Беларусь, і, што у XII ст. дру-
каваная тканіна была ўжо ў беларускіх колёнізата-
раў сучаснай Наўгародзкай зямлі—можна безпамыл-

На бойка.

кова лічыць, што справа друкаваньня тканіны, занесеная на Беларусь усходнімі народамі, існавала на тэрыторыі тагочаснай політычнай Беларусі, бо галоўнымі гандлёвымі асяродкамі былі беларускія гарады—Смаленск і Полацак, якія былі адначасна й галоўнейшымі політычна-культурнымі асяродкамі, што мелі неперапыўную сувязь з усёй Беларускай (Полацка-Смаленскай) зямлёй.

Зразумела, што друкаваньне тканіны у ўсходніх славянаў перш за усё узьнікла у беларускіх плямёнах, а потым перайшло й да сваіх суседзяў—маскоўцаў, як, напрыклад, друкаваньне кніжак, бо гандаль X—XII вякоў адбываўся паміж беларусамі і ўсходнімі народамі, а не паміж маскоўцамі і ўсходам. Тут бачым звычайную рэч; маскоўская навука «недзялімай Расіі» вельмі любіла далучаць да агульна-маскоўскай культуры усе старадаўнія помнікі беларускай культуры. Так было ня толькі з вялікімі творамі мастацтва, як напрыклад, «Словам а палку Ігараве» XII ст., з помнікамі правазнаўства, як напрыклад з «Беларуска-Літоўскім Статутам» (1588 г.), але, нават, з такімі вялізарнымі зьявамі культуры, як, напрыклад, з узьнікненьнем друку (XVI ст.). Пасьля гэтага ня дзіва, што і ўзьнікненьне друкаваньня тканіны б. расійская навука прыпісвае гэню маскоўцаў.

Аб разьмерах разьвіцьця друкаваньня тканіны на Беларусі з самага перша-пачатку і ў першыя вякі яго існаваньня, сказаць што-небудзь вельмі цяжка, дзякуючы адсутнасьці пісоўных даных і рэчоўных пом-

нікаў нашага старадаўняга культурна-гістарычнага жыцця, знішчаных нязлычонамі войнамі й рабункамі, якія шмат сталеццяў неперарыўна адбываліся на Беларусі, галоўным чынам паміж маскоўцамі й палякамі.

Але як бы там ня было перад выданнем у XII ст. Нанцкага Эдыкту і асабліва пасля яго у беларускіх старых актах (выдрукаваных часткай у «Актах Віленскай Археаграфічнай Камісіі») часта можна спаткаць розныя назвы друкаваных тканін, як напрыклад: «крашаніна» «кітайка» і інш.

Набойка.

Надта цікава адзначыць, што аўтэнтковыя ўзоры старадаўніх беларускіх друкаваных тканін захаваліся ў музеях Смаленску й Масквы, пачынаючы з XVI ст. (у рэдкіх экзамплярах) і ў значным ліку з XVII ст., калі не памінаць вышэй паказаных даных XII сталецця.

Пакуль што, дзякуючы невялікаму ліку даных, нельга вырашыць, ці цягнулася друкаваньне тканіны неперарыўна з XII па XX ст. на Беларусі, ці, на падставе таго, што з XII па XVI ст. ёсць перарыў у ліку дайшоўшых да нас выдрукаваных тканін, можна лічыць, што ў гэтыя вякі друкаваньне тканіны было часова спынена, пад уплывам розных няспрыяючых для беларусаў гістарычных здарэнняў.

Проблематычным застаецца так сама пытаньне, калі дапусьціць апошняе, якім парадкам узнікла на нова на Беларусі мастацтва друкаваньня тканіны каля XVI ст.—ці гэта былі вынікі самастойна адраджаючага беларускага мастацтва, падштырхнутага уцякаўшымі на Беларусь протэстантамі пасья Нанцакага Эдыкту, ці гэта адраджэньне адбылося пад уплывамі якіх небудзь зарубежных культур.

Мне здаецца, што друкаваньне тканіны на Беларусі з XII ст. ішло непарарыўна; магчыма, што яно часова прыпынялася дзеля розных тагочасных агульна-політычных умоў, але яно існавала на Беларусі і да протэстантаў, а з прыходам апошніх магло толькі значна пасунуцца наперад. У канцы XVIII ст. беларускія друкары тканіны арганізуюцца у свае паасобныя цэхі. А у XIX сталецьці друкаваньне тканіны, ужо паміраючае, бачым распаўсюджаным па ўсёй этнографічнай Беларусі ад Віцебшчыны і да беларускай Чарнігаўшчыны ўключна. Працаўнікамі ў гэтай галіне мастацтва у XIX ст. былі беларускія мяшчане. Асяродкамі друку на тканіне на Віцебшчыне зьяўляўся Вяліж, а на Меншчыне—Менск; з той толькі розьніцаю, што Віцебшчына, часамі губляла сваю самастойнасьць у разглядаемым мастацтве, атрымоўваючы з Цьвярской губэрні дошкі з малюнкамі для друкаваньня*), а Меншчына памянёныя дошкі выраб-

*) Набіўныя дошкі вырабляліся і ў Віцебшчыне, асабліва драўляныя, як ксілёграфам Вайлем у Віцебску так і інш.

Рэд.

ляла сама, выяўляючы такім чынам больш нацыянальнай арыгінальнай творчасці. Друкаванне тканіны на Віцебшчыне спынілася ў самым канцы XIX ст., выцесненае фабрычнымі сітцамі.

З пэўнасцю можна сказаць, што мастацтва друкавання тканіны перш з'явілася не ў маскоўцаў, (як гэта сьведчаць маскоўскія вучоныя), а на Беларусі, што вельмі важна для выяўлення культурнага беларускага ўплыву на развіццё этнографічнай Расіі.

Судзячы па дайшоўшых да нас вестках, друкаванне тканіны ў старыя часы мела вялікую значнасць у жыцці нашых продкаў. Друкаваная тканіна ўжывалася ў розных царкоўных вопратках, друкаваная тканіна йшла на вайсковыя сьцягі, з яе рабіліся шатры, вокладкі на кніжкі і ёю абклеіваліся скрынкі і, ўрэшце, з выдрукаванай тканіны шылі ў вялікім ліку жаночую і мужчынскую адзежу—святуюшную й штодзённую. А ў Расіі друкаваная тканіна ўжывалася царом і давалася ім, як узнагарода за службу.

Трэба некалькі затрымацца на тэрмінах: «набойка» (як рэч, якой друкуюцца малюнкi) і «набіўная справа» (як самае мастацтва), якія ужываліся у XIX ст. на тэрыторыі усёй этнографічнай Беларусі, ня выключаючы ўскрайкаў—Смаленшчыны, Чарнігаўшчыны, а таксама—асяродка Беларусі—Меншчыны, як аб гэтым сьведчаць слоўнікі беларускае мовы Насовіча і Дабравольскага. Са слоўнікавых матэрыялаў, якія прыводзяць гэтыя абодва этнографы, відаць, што тэрмін «набойка» й другія словы ад гэтага кораня ўжываліся

ўсім беларускім вясковым сялянствам. На Меншчыне набіваньне тканіны прызывалася яшчэ друкаваньнем тканіны. Заўважыўшы, што ў Расіі гэта мастацтва так сама прызываецца «набойкай»—цікава выявіць, хто ў каго запазычыў гэты тэрмін, якім зьяўляецца яго пахаджэньне: ці беларускім, ці расійскім. Не ўдаючыся ў філэлягічныя досьледы, скажу, што за

Н а б о й к а.

беларускае пахаджэньне «набойкі» сьведчыць пераход друкаваньня тканіны ў Расію ад беларусаў, а не наадварот, дзеля гэтага зусім зразумелы й пераход з самым мастацтвам і яго назвы; падругое за гэта гаворыць знаходзячаяся ў мяне мядзяная пячатка аднаго з «набойных» цэхаў Віцебшчыны, якая належыць да ХVIII ст. У сярэдзіне пячаткі выразаны: вядро й кавалак выдрукаванай тканіны, а навокала—надпіс: «П/ячатка/ велижс/кага/ красиль/нага/ и набой/нага/ чеху». Гэтая пячатка, адносячая існаваньне на Беларусі тэрміну «набойка» яшчэ да ХVIII ст., ніякім парадкам не дазваляе думаць, што расійская культура, пераняўшая ад нас гэтае мастацтва, мела-б на нас такі вялікі ўплыў ужо ў ХVIII ст. Як раз наадварот—вя-

беларускае пахаджэньне «набойкі» сьведчыць пераход друкаваньня тканіны ў Расію ад беларусаў, а не наадварот, дзеля гэтага зусім зразумелы й пераход з самым мастацтвам і яго назвы; падругое за гэта гаворыць зна-

дома, што ўплыў расійцаў на набіваньне ў Беларусі пачаўся толькі у канцы XIX ст., калі ў Цьвярской губ. была адчынена набоечная школа *). Ды й гістарычныя помнікі й крыніцы нам кажуць, што русіфікацыя Беларусі пачалася не з часу падзелу Рэчы Паспалітай польскай і далучэньня Беларусі да Маскоўшчыны (канца XVIII ст.), а толькі пасля паўстаньня 1863 году. Да гэтага-ж часу, ўплыў расійскай культуры па Беларусь, калі й быў, дык вельмі нязначны. Панавала «польшчызна», якая ў першай палове XIX ст. больш полёнізавала Беларусь, чым за ўвесь час існаваньня Рэчы Паспалітай.

Дасьледаваньне малюнкаў, якія друкаваліся на тканінах, мае вялікае значэньне ў дасьледаваньні матываў народнай нацыянальнай творчасьці, як ператварэньне розных формаў на свой нацыянальны лад. Расійскі дасьледчык друкаваньня тканіны—Собалеў («Набойкі в Росіі» Масква 1912 г.), кажа, што «малюнкi гэтыя, пры арыгінальнасьці агульнага замыслу, у асобных сваіх частках прадстаўляюць даўно знаёмыя і звычайныя матывы, якія утрымаліся, як перажытак мінулых часоў. У іх, апроча архаічнасьці формаў і уплываў акаляючай прыроды мы бачым сьляды той культуры, якая прышла зьнекуль здалёку, са стэпаў азіяцкага ўсходу. У дробных сустаўных частках гэтых малюнкаў мы спаткаем і дэталі кля-

*) Русское народное искусство на 2 всероссийской кустарной выставке въ Петрограде въ 1913 г. Петроград 1914 ст. 40.

сычных формаў орнаменту і стылізацыю расьлін, кватнеўшую ў масульманскім мастацтве, і ўплывы Візантыі, якая, ня гледзячы на аддаленасьць кругаходу свайго існаваньня, калі не калі й праглядала ў дэталях пазьнейшага малюнку».

Крашаніна.

Для беларусаў дасьледаваньне друкаваньня тканіны апрача гэтай агульна-культурнай, агульна-навуковай значнасьці мае яшчэ й значнасьць чыста нацыянальную:

а) Вяўленьня характару эстэтычных патрэбаў нашага народу ў яго мінулым жыцьці;

б) Вяўленьня матываў і развою самастойнай народнай творчасьці, бо пры падрабязным разглядзе захаваныхся малюнкаў відаць, што га-

лоўным кіраўніком пры апрацоўцы таго ці іншага малюнку, быў густ (смак) самога народу, які, ўнікаючы сьляпога насьледваньня, апрацоўваў і ўсвойваў новыя формы, згодна разуменьню народнай творчасці;

в) Вяўленьня зарубежных (усходніх і заходніх) уплываў на разьвіцьцё друкаваньня тканіны на Беларусі.

У літаратуры расійцаў адзначана, што друкаваньне тканіны вялікарасійцаў злучанае з зарубежнымі матывамі, іншы раз давала «прекрасные образцы» нацыянальнай народнай творчасці вялікарасійцаў. Тое самое было й на Беларусі—і тутака развой народнай творчасці даваў найпрыгажэйшыя ўзоры беларускага народнага дэкарацыйнага мастацтва.

Бязумоўна, што адным з чарговых заданьняў беларускае этнографіі зьяўляецца вяўленьне гэтых выдатных помнікаў народнага мастацтва з належнымі да альбому навуковымі коментарыямі.

Ба 175д38

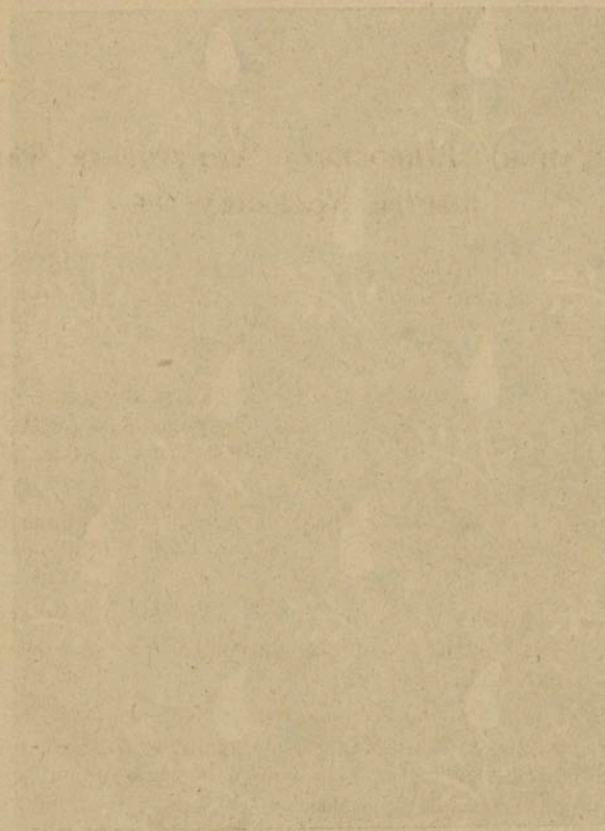

Выданьні Віцебскага Акруговага Таварыства Краязнаўства.

- А ў х і м е н ь, Л. 338 (47.6).
Экономічны нарыс БССР. Іп 32⁰ 16 ст. 1.500 экз.
Віцебск, 1925.
- І п э л ь, А. 7 (47.6).
Беларускае мастацтва. Пераклад з нямецкае мовы
З. Гарбаўца і М. Касьпяровіча. З прадмоваю пераклад-
чыкаў. Іп 32⁰ 26 ст. 4 мал. 1.000 экз. Віцебск, 1925.
- К а с ь п я р о в і ч, М. 72 (47.6).
Беларуская архітэктура. Абрис з прадмоваю
М. Шчакаціхіна. Іп 32⁰ 52 стр. 8 мал. 1.000 экз. Ві-
цебск, 1925.
- Б а г д а н о в і ч, А 891.72,09 (47.6).
Новая беларуская літаратура. Іп 32⁰ 26 ст.
1.500 экз. Віцебск, 1925.
- Ф у р м а н, І. 667.3:7 (47.65).
Крашаніна. Матар'ялы да гісторыі яе ў Віцебшчыне.
Пад рэдакцыяй і з прадмоваю М. Касьпяровіча. Іп 16⁰
64 ст. 15 табліц. I выданьне—75 экз. II—1.500 экз.
Віцебск, 1925.

91 (47.65) (07) (082).

Пад рэдакцыяй М. Касьпяровіча. Віцебшчына. Непэрыядычны орган Віцебскага Акруговага Таварыства Краязнаўства. Т. I. In 16° з малюнкамі. 220 ст. 1.500 экз. Віцебск, 1925.

К а с ь п я р о в і ч, М. 491.72 = 491.71.

Беларуска-расійскі слоўнічак. In 32° 56 ст. 2.500 экз. Віцебск, 1925.

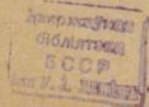
Ш л ю б с к і, А. 667.3:7 (47.6) (09).

Крашаніна (набіванка). Пад рэдакцыяй і з прадмоваю М. Касьпяровіча. In 32° 32 ст. з малюнкамі. 1.000 экз. Віцебск, 1926.

Ф у р м а н, І. 76 (Юдовін): 91. (47.65).

Віцебск у гравюрах Юдовіна. Пад рэдакцыяй і з прадмоваю М. Касьпяровіча. In 16° з малюнкамі. 1.500 экз. Віцебск, 1926.

Перевірено 1948

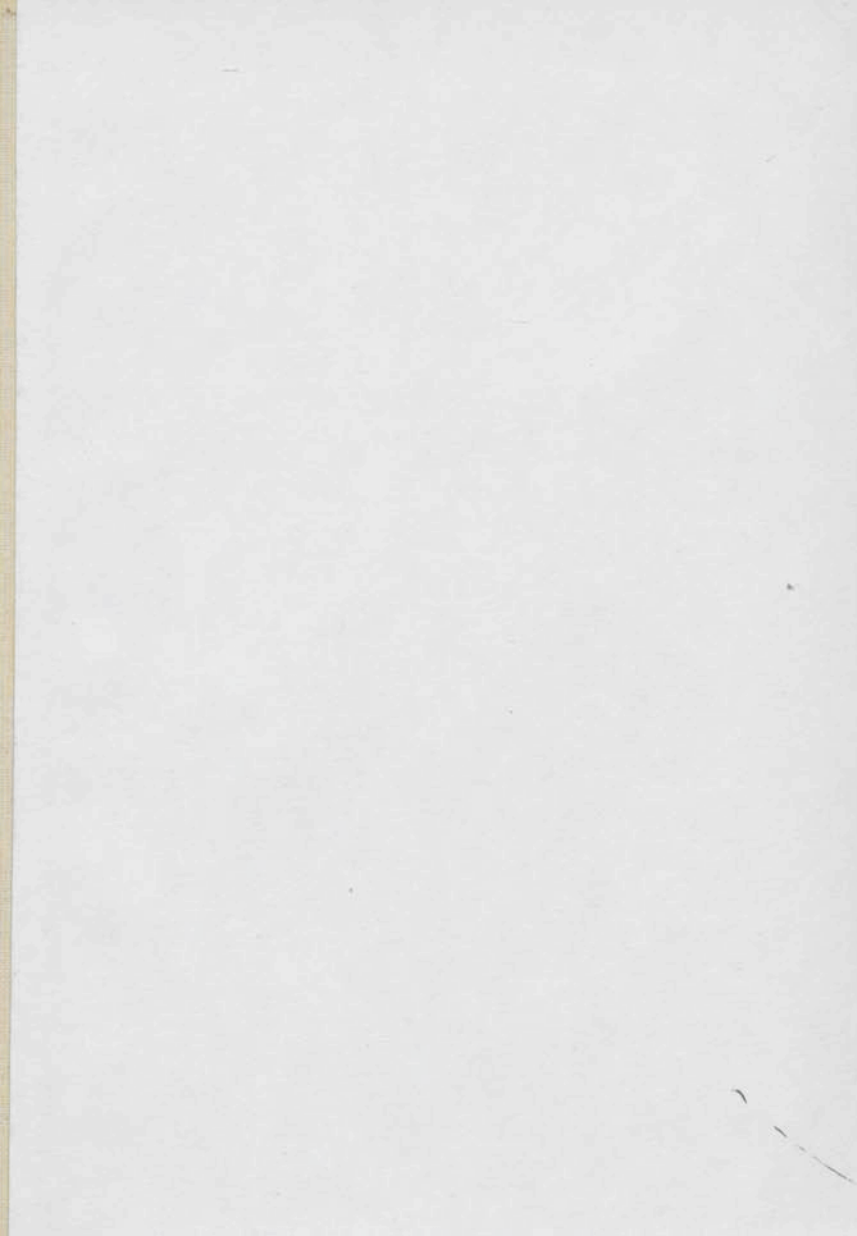

Юм

Бел. * * * * *
1994 г. ▲

Выданьне Віцебскага Акруговага Таварыства Краязнаўства.

B0000003704356